

Het succes van de Nederlandse jeugdfilm trend of tijdelijk?

De jeugdfilm van eigen bodem doet het goed in Nederland: meer films, meer bezoekers, meer sterren en meer aandacht in de pers. Maar hoe moet het verder, nu het filmstimuleringsbeleid een zachte dood lijkt te sterven? Is de jeugdfilm het kind van de rekening?

‘Veel mensen denken dat het leuk is als iedereen je kent. Maar al die beroemdheid hoeft van mij niet. Ik ben bijvoorbeeld net naar een nieuwe school gegaan, en dan komt de hele school meteen op je af. Ik wil gewoon heel graag in films spelen, maar dan zonder die roem eromheen.’ (Petra Blok 2004) De jonge acteur Ruud Feltkamp, hoofdrolspeler in **Kruimeltje**, ondervindt de populariteit van de Nederlandse jeugdfilm aan den lijve. Met kinderhelden als Kruimeltje, Abeltje, Pietje Bell en Polleke zit de Nederlandse jeugdfilm stevig in de lift. De films trekken een groot publiek, van jong tot oud. Zo kreeg **Abeltje** het hoogste bezoekerscijfer van de jaren 1998 en 1999. **De Schippers van de Kameleon** lokten vervolgens meer dan een half miljoen bezoekers naar de bioscoop, terwijl de belhamel **Pietje Bell** met zeventienhonderdduizend bezoekers zelfs tweehonderdduizend man publiek meer op de been bracht dan de voor een Oscar genomineerde film **De Tweeling**. Maar de topper blijft **Kruimeltje**, die 1.135.639 mensen naar de bioscoopzalokte.

Het filmstimuleringsbeleid van de overheid heeft ook voor de jeugdfilm zijn vruchten afgeworpen, met budgetten die de films voor volwassenen evenaren. **Pietje Bell** had, evenals **De Tweeling**, een budget van vier miljoen euro tot zijn beschikking, en het budget voor **De Kameleon** was met twee miljoen euro gelijk aan dat van **Liever verliefd**, een liefdeskomedie voor volwassenen.

De televisie laat een vergelijkbaar beeld zien. De website van het Stimuleringsfonds Nederlandse Culturele Omroepproducties, de grootste geldschieter op dramagebied, laat voor het jaar 2003 maar liefst dertien toegekende subsidies zien voor jeugd drama – terwijl in 2002 slechts drie producties het groene licht kregen van het fonds. Het fonds betaalt mee als een publieke omroep de film na vertoning in de bioscoop op de televisie uitzendt. Films als **Abeltje** en **Mariken** zijn in de vorm van series op televisie uitgezonden; **Pluk van de Petteflet** is op basis van dezelfde formule inmiddels in de maak.

Zo op het oog kan het succes niet meer stuk en doorstaat de jeugdfilm van eigen bodem glansrijk de concurrentie met tekenfilms van het Disney-imperium of kinderactiefilms uit Hollywood als **Spy Kids** nummer 1, 2 en 3. Maar het is de vraag hoe stabiel dit succes is, nu het filmstimuleringsbeleid een zachte dood lijkt te sterven. Op welke pijlers rust de populariteit van de film voor jong publiek?

Zo op het oog kan het succes niet meer stuk en doorstaat de jeugdfilm van eigen bodem glansrijk de concurrentie met tekenfilms van het Disney-imperium

Pietje Bell bij de pindakaas In het enthousiasme van het publiek spelen marketing en publiciteit een belangrijke rol. Zoals op elke Disney-film een lijn met broodtrommels, pennen, schriften en bijbehorend speelgoed volgt, zo heeft ook de merchandising rond de Nederlandse jeugdfilm een hoge vlucht genomen. Nieuwe uitgaves van de boeken van Chris van Abcoude en Annie M.G. Schmidt liggen, vaak met illustraties uit de film, prominent te koop bij winkelketens als Blokker en speelgoedgiganten als Bart Smit en Intertoys. De cd-roms ter promotie van **Pietje Bell** en **De Schippers van de Kameleon** kreeg je in de supermarkt cadeau bij een pot pindakaas. Als kind, maar ook als ouder, kun je zo bijna niet meer om het verschijnen van een nieuwe filmhit heen.

Maar niet alleen het publiciteitscircus eromheen, ook de titels van de films spreken direct tot de verbeelding van het grote publiek. De keuze lijkt stevast te vallen op de verfilming van een klassieker uit de jeugdliteratuur. Al is dit bepaald niet nieuw in de wereld van de jeugdfilm, het blijkt nog steeds een schot in de roos te zijn. Ouders of grootouders lezen de boeken over de Oudhollandse belhamels Kruimeltje of Pietje Bell meestal in hun eigen jeugd en gaan graag met hun (klein)kinderen naar de bioscoop om de helden terug te zien op het witte doek. De verfilmingen van Annie M.G. Schmidt en Guus Kuijer zijn eveneens herkenbaar voor een breed publiek van jong tot oud. Er zijn vermoedelijk maar weinig mensen te vinden die nooit van Abeltje, Minoes, Pluk of Madelief hebben gehoord. De jeugdfilm is in feite een familiefilm, die voor ouders niet minder leuk is dan voor kinderen, en die ook volwassenen zonder kinderen naar de bioscoop trekt. Deze marketingstrategie – met toegankelijke titels mikken op een breed publiek van jong tot oud – doet denken aan die van Disney. Ook hier draait het om familiefilms met titels waar je niet omheen kunt.

De budgetten voor de jeugdfilms bieden ruimte voor technische hoogstandjes en special effects, die aanslaan bij het grote publiek. Wie **Minoes** heeft gezien, herinnert zich op de eerste plaats de haast realistisch sprekende poezen, die in een subcultuur samenleven op de daken van de stad. De vliegtocht in de lift van Abeltje en zijn passagiers, dwars door het dak van het warenhuis naar New York en Zuid-Amerika, doet niet onder voor een scène in een volwassen actiefilm. Zo raakt het enthousiast toegestroomde publiek niet teleurgesteld en komt het graag weer terug voor een volgende film.

De dood van oma Maar het draait niet alleen om technische trucs en spektakel, ook artistiek en inhoudelijk steken de meeste jeugdfilms goed in elkaar. Zo gaf **Kruimeltje** een realistisch en ontroerend beeld van het harde leven van arbeiderskinderen aan het begin van de negentiende eeuw. **Madelief, krassen in het tafelblad**, liet zien hoe Madelief en haar familie de dood van de oma verwerken, en Madelief ontdekt in de film waarom haar grootmoeder zich tijdens haar leven zo onsympathiek gedroeg. **Polleke** vertelt het eigentijdse verhaal van de blonde dochter van twee jonge, onervaren ouders vol problemen, en een Marokkaans

De jeugdfilm is in feite een familiefilm, die voor ouders niet minder leuk is dan voor kinderen, en die ook volwassenen zonder kinderen naar de bioscoop trekt

vriendje. Maar ook films met een luchtige thematiek, zoals **Minoes** of **Ja zuster, nee zuster**, staan als een huis door een vakkundige cast en crew.

Zo is het inmiddels vanzelfsprekend dat bekende acteurs ook optreden in jeugdfilms. In Amerika is dat al heel lang gewoon. Van Julie Andrews in **The sound of music** tot Antonio Banderas in **Spy Kids 1**, spelen heel wat Hollywoodsterren in jeugdfilms. In Nederland zien we deze ontwikkeling pas de laatste jaren. Monique van de Ven beet het spits af in **Lang leve de koningin**, Rijk de Gooijer en Kitty Courbois gaven **Madelief** cachet, Jan Decleir was de wijze pleegvader van **Mariken** en Loes Luca schitterde met een keur aan bekende acteurs in **Ja zuster, nee zuster**. Jongere sterren als Carice van Houten en Theo Maassen in **Minoes**, Halina Reijn in **Polleke** of Kim van Kooten in **Mariken**, zijn vervolgens in hun voetsporen getreden.

Regisseurs en scenarioschrijvers van jeugdfilms zijn vaak gespecialiseerd in een jong filmpubliek. Ben Sombogaart en Ineke Houtman hebben inmiddels een keur aan Nederlandse jeugdfilms op hun naam staan, en het duo Burny en dochter Tamara Bos staat garant voor een goed scenario. Langzamerhand komt daar nieuw talent bij, zoals Steven de Jong als regisseur van **De schippers van de Kameleon** en Kim van Kooten als scenarioschrijver van **Mariken**. Bekende namen zijn ook te vinden in andere vakgebieden op de aftiteling, zoals Hennie Vrienten die de soundtrack van **Pietje Bell** componeerde. De muziek is uitgebracht op cd en varieert van ballroom tot jazz, pop en slapstickmuziek onder de achtervolgingsscènes.

Een hoog budget en een bekende cast leiden echter niet zonder meer tot goed acteerwerk. Zo liet **Pietje Bell** nogal karikaturale karakters zien, die qua speelstijl doen denken aan een ouderwets kindertoneelstuk. Zoals de overdreven spelende oude vrijster tante Cato – met de vieze pukkel op haar grote neus – of de vader van Pietje, een schoenmaker die voortdurend in een deuk ligt om de flauwe streken van zijn zoon. Maar het grote publiek leek zich hier niet aan te storen.

Lovende pers De positieve kritiek van vakjury's en de pers zijn niet uitgebleven. Zo kregen **Abeltje** en **Minoes** een Gouden Kalf voor de beste film en ontvingen **Minoes** en **Madelief** een Gouden Kalf voor de beste acteur, respectievelijk voor Carice van Houten en Rijk de Gooijer. Bovendien stonden **Ja zuster, nee zuster** en **Minoes** beide op nummer twee in de filmtoptien van Nederlandse dagbladjournalisten, die **De Filmkrant** jaarlijks verzamelt.

De aandacht in de pers houdt gelijke tred met het succes van de jeugdfilm. In haar doctoraalscriptie **Hoe een krant een film vangt. De Nederlandse jeugdfilm in de Nederlandse dagbladen in de jaren 1993-2003** geeft Vivian Treurniet aan de hand van een empirisch onderzoek een duidelijk beeld. Het aantal woorden dat kranten in de onderzochte periode aan een jeugdfilm besteden, schommelt tussen de 383 en 16.880 per film. Maar de films waaraan meer dan tienduizend woorden zijn besteed, dateren allemaal uit de laatste zes jaar. De hoeveelheid woorden die de verschillende dagbladen besteden aan jeugdfilms blijkt in alle dagbladen te zijn toegenomen, met als topper het **Algemeen Dagblad**, dat in 2003 negenmaal zo veel ruimte vrijmaakte voor de jeugdfilm als in 1993. Ook is men, wat betreft de journalistieke genres, gevarieerder gaan schrijven. Naast premièrerecensies en nieuwsberichten verschenen er meer interviews, achtergrondartikelen en reportages, waaruit zou kunnen blijken dat er ook meer oog is voor de veelzijdigheid van de jeugdfilm.

Op alle fronten goed Het gaat dus op alle fronten goed met de jeugdfilm in ons land: meer films, meer bezoekers, een hoger budget en meer talent voor de jeugd. Maar het is de vraag of dit succes een tijdelijke opleving is of een trend die ook in de toekomst zal doorzetten. Het vijf jaar geleden gestarte filmstimuleringsbeleid, met onder meer de cv-regeling die investeerders een belastingvoordeel oplevert, is stopgezet, en een alternatief is nog niet gevonden.

Burny Bos, drijvende kracht achter films en jeugdseries als **Abeltje**, **Minoes** en **Ibbeltje**, ziet de toekomst somber in. Bos: 'Na de verfilmingen van de boeken van Astrid Lindgren in Scandinavië, dacht ik in Nederland een inhaalslag te maken met het werk van Annie M.G. Schmidt. Het succes heeft aangetoond dat er een breed publiek te vinden is voor de jeugdfilm. Door verfilmingen van bekende titels heeft het publiek de smaak te pakken gekregen en durf ik het nu ook aan om de stap te zetten naar films op basis van nieuw geschreven scenario's.'

Maar als de huidige financiële middelen hiertoe in de toekomst ontbreken, zal het moeilijk worden om deze ontwikkeling door te zetten, denkt Bos. Hij vindt dat de fondsen de jeugdfilm maker maar in beperkte mate te hulp schieten, omdat ze heel selectief omgaan met de aanvragen. Zo heeft zijn dochter Tamara Bos een nieuw script geschreven over een Chinees meisje dat zich aan wil passen aan de Nederlandse cultuur. 'Bij de publieke omroep vindt men het prachtig, maar het Filmfonds heeft het afgewezen, omdat het scenario te moeilijk en de doelgroep te klein zou zijn. Maar dit is nu juist het soort film dat ze horen te subsidiëren!'

Verfilmingen van bekende kinderboeken maken in de toekomst vermoedelijk meer kans dan films op basis van nieuwe scenario's. Een bekende titel trekt nu eenmaal meer publiek, waardoor investeerders sneller over de brug durven te komen. Bovendien blijkt uit het onderzoek van Vivian Treurniet dat de pers meer aandacht besteedt aan verfilmingen dan aan films zonder specifieke achtergrond, en aandacht in de pers doet al snel het aantal bezoekers stijgen. Het zou jammer zijn als de jeugdfilm zich zal moeten beperken tot oude en nieuwe hits uit de jeugdliteratuur, want er is nog zoveel meer mogelijk.

Kind van de rekening Kinderen zijn afhankelijk van het filmaanbod dat specifiek voor hen wordt geproduceerd. Een jongerenpubliek kan daarentegen altijd nog uitwijken naar films voor volwassenen uit binnen- en buitenland. De recente ontwikkelingen op het gebied van de filmeducatie helpen hen over de drempel om naast bekende hits uit Hollywood bijvoorbeeld ook de stap te wagen naar de filmhuizen. Een bezoek daaraan kunnen zij in het kader van het vak Culturele en Kunstzinnige Vorming bekostigen met de cultuurbonnen die de overheid aan het onderwijs verstrekt. Bovendien zijn er tal van projecten voor het onderwijs opgezet die jongeren bekend moeten maken met de ins en outs van de internationale filmcultuur

Helaas dreigt ook hier een kink in de kabel te komen. De Raad voor Cultuur kiest in het onlangs verschenen advies voor een flinke beperking van de activiteiten van het

Verfilmingen van bekende kinderboeken maken in de toekomst vermoedelijk meer kans dan films op basis van nieuwe scenario's

Het is te hopen dat de jeugdfilm niet het kind van de rekening wordt in de echtelijke twist tussen de ministeries van Economische Zaken en OC&W

Nederlands Instituut voor Filmeducatie, met een korting van 250 duizend euro op het budget. De Raad adviseert zelfs om het NIF in de toekomst te ontheffen van haar functie als landelijk expertise- en bemiddelingscentrum op het gebied van de filmeducatie. Wanneer de staatssecretaris dit advies opvolgt, worden recente ontwikkelingen op het gebied van de filmeducatie in het ergste geval tenietgedaan, en op zijn minst afgeremd. Hier staat echter tegenover dat het jeugdfilmfestival Cinekid een bedrag van honderdduizend euro extra krijgt als het aan de Raad ligt, mede bedoeld om nieuwe 'media-educatietools' te ontwikkelen.

Het Stimuleringsfonds zal ook in de kunstplanperiode 2005-2008 oog houden voor het stimuleren van jeugdprogramma's op televisie. Dat zal ook aan de ontwikkeling van de jeugdfilm ten goede komen. Voor het overige moet het stimuleringsbeleid voor de (jeugd)film volgens de Raad nog vorm krijgen in overleg tussen de ministeries van OC&W en Economische Zaken.

Burny Bos wijst in dit verband naar landen als Denemarken of Zweden, voorlopers op het gebied van de jeugdfilm. Hier staat het jeugdfilmbeleid veel steviger in de schoenen. 'Men heeft in Denemarken meer overheidsgeld beschikbaar, omdat het geld dat aan amusement voor volwassenen wordt besteed rechtstreeks is gerelateerd aan het geld dat men besteedt aan jeugdfilms. In Zweden biedt een filmfonds bijvoorbeeld ondersteuning bij de internationale exploitatie van een jeugdfilm, waardoor er vervolgens veel meer geld binnenvloeit.' Dat zou ook in Nederland zoden aan de dijk kunnen zetten, want Canada en Japan zijn bijvoorbeeld al enthousiast geraakt door **Minoes**.

Het is te hopen dat de jeugdfilm niet het kind van de rekening wordt in de echtelijke twist tussen de ministeries van Economische Zaken en OC&W. Anders raken de nieuwe helden van de jeugdfilm misschien wel erg afhankelijk van de commercie, en bepaalt de fabrikant van de pindakaas of de hagelslag wie er na Pietje Bell nog op het witte doek mogen verschijnen.

Anita Twaalfhoven is redacteur van Boekman en stafmedewerker van de Boekmanstichting.

Literatuur

Blok, P. (2004) **conceptversie van het programma-boek van het jeugdtheaterfestival Tweetakt**.

Utrecht: festivalbureau Storm.

Ruyters, J. (2003) 'Net nu het zo goed ging'. Artikel in **Trouw**, 24 september.

Treurniet, V. (2004) **Hoe de krant een film vangt**.

De Nederlandse jeugdfilm in de Nederlandse dagbladen in de jaren 1993-2003. Rotterdam:

Erasmus Universiteit.

De slager keurt zelf het vlees

Hoe objectief is de Kijkwijzer?

Met de Kijkwijzer moet de audiovisuele branche de jeugd beschermen tegen geweld en seks op film en video. De meningen over dit systeem zijn sterk verdeeld. Werkt deze zelfregulering afdoende, of moet de overheid drastischer ingrijpen?

In de eerste maanden van 2004 was er in de media zeer veel aandacht voor de vraag of kinderen voldoende beschermd worden tegen vooral seks en geweld in audiovisuele producten. Een veelgehoorde klacht was dat er veel 'ongeschikt' aanbod zou zijn. De pijlen richtten zich hierbij vooral op het Nederlands Instituut voor de Classificatie van Audiovisuele Media (Nicam). Deze instelling classificeert met een instrument genaamd Kijkwijzer audiovisuele producten. Elke mediagebruiker kent inmiddels de leeftijdsaanduidingen en symbolen die onder meer te vinden zijn op videobanden en dvd's, en die bij het begin van televisieprogramma's op het scherm verschijnen.

Dat al deze aandacht juist op genoemd moment kwam, was niet geheel toevallig, want in dezelfde periode evalueerde de Tweede Kamer het functioneren van het Nicam. Regering en Tweede Kamer waren overwegend positief. Gezien de onvrede over het functioneren van Kijkwijzer is niet iedereen het met dit oordeel eens. Deze zou sterk tekortschieten door onder meer verkeerde of ontbrekende classificaties. Het lijkt erop dat Kijkwijzer aan zijn eigen pretenties ten onder gaat: in vergelijking met de oude filmkeuring worden veel meer en veel meer verschillende producten geclassificeerd, het systeem is veel transparanter en er is een mogelijkheid tot klagen bij een klachtencommissie. Toch voelen veel consumenten zich kennelijk nog onjuist of onvolledig door Kijkwijzer voorgelicht. Moet Kijkwijzer ingrijpend worden aangepast of zou de overheid zelfs moeten ingrijpen?

Zedelijke gevaren Kijkwijzer is sinds 2001 in gebruik. Na de afschaffing van de wettelijke filmkeuring voor jongeren onder de zestien jaar ging men in dat jaar over op een systeem van zelfregulering. In het Nicam zijn de audiovisuele branches vertegenwoordigd. Het gaat daarbij om televisie, bioscopen, distributeurs en videotheken. Men heeft zichzelf onder meer verplicht om alle op de markt gebrachte audiovisuele producten te classificeren, en deze classificatie bekend te maken aan de consument. Wetenschappers ontwikkelden daartoe een instrument, genaamd Kijkwijzer, waarmee men de schadelijkheid van een product voor een bepaalde leeftijdscategorie kan vaststellen.

